

Нена А. Васојевић*

*Институт друштвених наука,
Центар за социолошка и антрополошка истраживања*

МЕЂУНАРОДНО ОБРАЗОВАЊЕ И ДИПЛОМАТИЈА: ШКОЛОВАЊЕ СРПСКИХ СТУДЕНАТА СТИПЕНДИСТА У ИНОСТРАНСТВУ У 21. ВЕКУ**

Сажетак

Школовање студената (стипендиста) у иностранству кроз српску историју је замишљено као кључни фактор који доприноси развоју земље порекла након завршетка школовања. Сходно потребама друштва, креатори образовних политика у земљи порекла доносили су прописе и мере које су подстицале српске студенте да се школују у иностранству, али и да се после школовања врате у матичну земљу како би својим знањем и контактима допринели друштвеном, економском, научном и културном развоју Србије. Ова традиција је кроз српску историју одржана, па и данас имамо Владине стипендисте који се школују на престижним универзитетима у свету. Како је ова тема недовољно истражена и мало заступљена у научним круговима у Србији, добили смо подстрек за ово истраживање. Анализа садржаја доступних докумената, правилника, омогућава да сагледамо начин школовања српских стипендиста у иностранству у 21. веку. Са друге стране, добијени подаци од представника „Фонда за младе таленте Републике Србије-Доситеја“ омогућавају

* Имејл-адреса: nvasojevic@idn.org.rs.

** Овај рад је написан у оквиру Програма истраживања Института друштвених наука за 2024. годину уз подршку Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

Ово истраживање је подржао Фонд за науку Републике Србије, 1434, IS-MIGaIN.

да статистички сагледамо податке који се односе на српске студенте стипендисте који су се школовали у иностранству у периоду од 2008-2022. године. На основу добијених података може се стећи слика о профилу студената – стипендиста Владе РС „Фонда Доситеја” који се школују у иностранству данас. Овај рад даје и теоријски допринос истраживањима која анализирају значај међународне мобилности и меке дипломатије. Закључак истраживања јесте да иако је повратак у матичну земљу (Србију) (пред)услов за добијање Владине стипендије, добијени подаци указују да, за разлику од раније праксе током 19. и 20. века када су се српски студенти враћали у матицу, данас имамо скроз другачију праксу.

Кључне речи: међународно образовање, школовање стипендиста, миграција, академска мобилност

УВОД

Сврха овог рада је да на основу историјских извора, доступних правних докумената и доступних статистичких података прикажемо данашњи модел школовања српских студената стипендиста у иностранству у оквиру Фонда за младе таленте Републике Србије – „Доситеја”, као и да стекнемо слику о данашњем профилу српског студента – стипендисте који се школује у иностранству. Полазимо од теоријских оквира који наглашавају пораст међународног образовања и експанзију глобалних миграција током 21. века. Овако стање доводи до пораста теоријских и емпиријских истраживања и повећања радова из области међународног образовања, меке дипломатије, школовања стипендиста у иностранству, и сл. Аутори (Jing et al. 2020) истичу да се пораст теоријских радова из ове области уочава током 2000-их године и то највише у Аустралији, Великој Британији и САД где имамо највећи пријем међународних студента. Такође, поред пораста броја радова уочавају се и бројни термини који описују феномен школовања студената у иностранству, укључујући „међународно школовање”, „учење у иностранству”, „академску мобилност”, „студирање у иностранству”, „размену” и тако даље. У Србији се, на пример, дуго користио традиционални израз „државни питомци”, „благодејанци” (Тргошчевић 2003; Пегишић 2012) и то за оне студенте који су бирани од стране

државе као најбољи студенти/ученици за школовање у иностранству. Први питомци на науку у иностранство послати су 1830. године од стране Кнеза Милоша Обреновића (Vasojević 2019), док су 1838/39. године послати први „државни питомци”, најбољи ученици који су потицали из сиромашних породица и њихово слање на школовање у иностранство било је плански осмишљено (Trgovčević 2003). Школовање најбољих студента имало је за циљ мењање традиционалног друштва са једне стране и стварање кадровске базе са друге стране, чиме се омогућава даљи развој образовног, друштвеног, економског система Србије и ствара аутохтона интелигенција. Уједно, ови стипендисти су били зачетници и пионири у свом друштву, јер им је било омогућено да имплементирају нове идеје, пренесу најбоље резултате и открића из различитих научних области које су развијене у иностранству (Vasojević 2019). Стипендисти тј. „млади питомци” били су у обавези да се након завршених студија врате у Србију где су преузимали најзначајнија места у државним министарствима, али су учествовали и у подизању образовног система Србије (Trgovčević 2003), тј. били су покретачи и „градитељи” модерног друштва и важни културни амбасадори. Број српских студената на престижним иностраним универзитетима увећавао се упоредо с развојем државе под обе династије, Обреновић и Карађорђевић (Vasojević, 2019), што је задржано и током 20. века упркос бројним друштвено-политичким изазовима (Bondžić 2010) пред којим се налазио читав свет, па и наша земља. Повећање броја стипендиста је директно иницирало и увећање научне и културне размене. Детаљан преглед слања српских стипендиста на школовање у иностранство, као и развој научне и културне политике Србије у 19. веку, а и током 20. века, захтевало би простор који превазилази амбиције и тему овог научног рада, а о чему су већ писали српски научници (погледати: Trgovčević 2003; Perišić 2012; Bondžić 2010; Rogać Mijatović 2014; Kolaković 2023). Међутим, треба истаћи да се са интернационализацијом образовања, али и са развојем српског друштва, термини мењају, па у домаћој литератури, али и у званичним документима, можемо наићи на термине „школовање стипендиста”, „студирање у иностранству”. Данас су се чак и ови термини постепено променили, па у иностраној литератури, као свеобухватан термин имамо „међународно школовање”. Форум о образовању у иностранству – професионално удружење са седиштем у САД – дефинише „образовање у иностранству” као

„образовање које се одвија ван матичне земље учесника” (Ogden, Streitwieser and Mol 2021). У Европи, најзаступљенији су термини „међународна мобилност студената”, „међународни студент размене”, „студирање у иностранству” и најчешће се користе за означавање привременог учење или професионалног искуства у другој земљи (Ogden, Streitwieser and Mol 2021). Са друге стране, у академској литератури се све више обраћа пажњу на улогу образовне мобилности у томе како заједнице дијаспоре расту, трансформишу се и репозиционирају у земљи где велики број постојећих стипендија обухвата прекограничну мобилност међународних студената (Phan 2023; Larsen 2016; Liu and Phan 2021). Имајући у виду различите деминације трајног или привременог напуштања матичне земље и одласка у другу земљу (иностранство/дијаспору) због школовања, у раду ћемо за описивање и разматрање овог феномена користити термин „међународно образовање”.

Међународни студенти (стипендисти) у литератури, али и у пракси, углавном су анализирани и сагледани из перспективе земље пријема где се препознају као „идеални мигранти” (Krannich and Hunger 2022, 1; према SVR 2012) који су углавном млади, високообразовани, са додатним вештинама и искуствима, и као такви су тражена квалификована радна снага за будућност (Barthelt et al. 2015). Истраживања феномена повратка високообразованих стручњака у земљу указују на то да повратници имају потенцијал да постану њена развојна снага која се базира на људском капиталу (King 2000). Нови токови миграција и брзи раст миграција (размена) високообразованих кадрова захтевају нову врсту научних истраживања. Међутим, у Србији се проблематика везана за међународно образовање парцијално изучава у оквиру различитих наука и дисциплина, у распону од социологије, демографије, економије, историје итд. Као пионира који се бави економском емиграцијом треба истаћи радове професора Владимира Гречића (погледати: Grečić 2019; Grečić 2013; Grečić 1992). Значајан допринос истраживању савремених процеса миграција, посебно су дали наши демографи и социолози (Мирјана Бобић, Слободан Цвејић, Зоран Аврамовић...) као и истраживачи Института друштвених наука, у оквиру Центра за демографска истраживања (Мирјана Рашевић, Горан Пенев, Јелена Предојевић Деспић, Владимир Никитовић, Весна Лукић). Такође, посебну пажњу заслужују и докторске дисертације у којима се обрађује феномен положаја српске интелектуалне дијаспоре

и „одлива мозгова” (Filipović 2011), као и феномен школовања српских студената стипендиста у иностранству и њихов значај на развој Србије (Vasojević 2019). Са друге стране, у свету је све више интердисциплинарних истраживања у којима су укључене читаве научноистраживачке организације које се баве истраживањима међународног образовања, стипендирања студената и њиховог утицаја на различите друштвене факторе (Maeva 2021).

МЕЂУНАРОДНО ШКОЛОВАЊЕ СТИПЕНДИСТА И ОБРАЗОВНА ДИПЛОМАТИЈА

Међународни студенти¹ одавно су део глобалне мобилности, само је брзи раст, последњих деценија, миграција (размена) високообразованих кадрова довео до тога да су све више заступљени и присутни у јавности и политичком дискурсу (Vasojević 2022, 905) као валоризовани пут ка личном развоју, успеху у каријери и репродукцији класе (Collins et al. 2017). Данас, они чине најбржу растућу групу у односу на све друге мигранте (Czaika, Hass and Villares-Varela 2018; Riano and Piguet 2016), што се може видети на основу подата Организације за економску сарадњу и развој (OECD). Током 2017. године, ван матичне земље, налазило се око 4.364.571 студента широм света, што је било три пута више у односу на 1995. годину (Jing et. al 2020, 1-2). Број студената који студирају ван матичне земље порастао је са нешто више од 2 милиона у 2000. години на више од 4,26 милиона у 2011. години (OECD 2013). Више од половине ових студената долази из земаља у развоју (OECD 2012) и бирају земље OECD-а у којима се говори енглески језик (Lanati and Thiele 2020; Vasojević 2022). Азијске земље (као што су Индија, Саудијска Арабија и Вијетнам) су највећи извор страних студената за већину земаља OECD –а, али упркос овом броју, недостају релевантне студије домаћих аутора које се баве проучавањем искустава школовања својих студената (Jing et. al 2020). Број међународних и страних терцијарних студената расте сваке године и предвиђа се да ће порастати на 8 милиона до 2025. године, док ће сваки пети студент у Сингапuru долазити из друге земље (Batalova, Shymonyak and Sugiyarto 2017). Само током 2023. године број међународних

¹ Под међународни студентима у овом раду дефинишу се они студенти који су напустили матичну земљу и преселили су се у другу (донаторску) земљу са циљем стицања академске дипломе.

студената који студирају у Аустралији повећан је за 31% у односу на претходни период, па је забележен број од 746.080² међународна студената из 162 земље (International Education Data and Research n. d.). Према овим подацима, Србија се налази на 98 месту са 69 међународних студената који се налазе на школовању у овој земљи (International Education Data and Research n. d.).

Међународно образовање има снажан утицај на каријеру студената, као и на њихов друштвени живот где се посебно ослањамо на Бурдијеове теорије о капиталу (Bourdieu 1986), који обухвата појам „хабитуса” (облик социјализације). Економска теорија сугерише да висококвалификована имиграција генерално има позитивне резултате на привреду пријема и то омогућава лакшу међународну размену идеја, знања, добара, услуга и капитала у већој мери него нискоквалификована имиграција (Kahanec and Kralikova 2011). образовање у иностранству може се посматрати као средство за разликовање од других дипломаца и развој интеркултуралних вештина и компетенција за које се сматра да се вреднују на радном месту (Brooks and Waters 2021). Током студирања и боравка у иностранству долази до стварања нових друштвених мрежа, али и стицања интеркултуралних компетенција, развоја глобалне свести и познавање страних језика које им могу помоћи да буду „такмичари” на тржишту рада (Di Pietro 2020). Међутим, у земљама где је запослење несигурно, боравак у иностранству за стипендисту може се посматрати као стратегија за минимизирање будућег ризика на тржишту рада (Cairns 2014, према: Waters and Brooks 2021). Са друге стране, резултати неких студија указују да по повратку у матичну земљу пре ће међународни студент бити запослен на пословима који укључују могућности за међународне мобилности од студента који се није школовао ван матичне земље (Collins et al. 2017). Многе компаније, а посебно мултинационалне компаније, заинтересоване су за дипломце са међународним образовним искуством (Fielden 2007), јер завршетком студија у иностранству, не обезбеђује се одређена путања животног тока, већ „витална коњукура” кроз коју се даље генеришу трансформације и мобилности (Johnson-Hanks 2002, према: Collins et al., 2017).

Међународни студенти су значајна истраживачка тема у високом образовању више од 100 година (Jing et al. 2020). Без обзира на све већи значај међународних студената за друштва пријема

² Период јануар-септембар 2023.

(донаторе) и порекла (кориснике), начини њиховог личног професионалног развоја, развој научне заједнице и друштва у матичној земљи, али и у земљи примаоца су недовољно истражене теме (Vasojević 2022, 905) у српској академској заједници, па се може наићи на ретка истраживања која се баве овим феноменом међу којима се налази пројекат³ „*Међународне миграције студената у контексту Србије и (ре)конструкција идентитета: Кључна питања и елементи за јавне политике*” који је подржан од стране Фонда за науку Републике Србије, а носилац пројекта је Институт друштвених наука. Ова област на глобалном нивоу је још увек поткопана методолошким и концептуалним недостацима, јер многа истраживања су и даље углавном мала, ограничена на једну земљу и заснивају се на ограниченом узорку са одређеним генерализацијама (Ogden, Streitwieser and Mol 2021). Иако се сусрећемо са све већим бројем поузданих инструмената који се користе за истраживање образовања у иностранству, често се уочава неусклађеност у циљевима истраживања, методологији истраживања, (не)уједначеној терминологији, што условљава ограничење за вршење компаративних анализа и давања генералних закључака. Ови резултати допуњују постојећи квалитативни преглед литературе из квантитативне перспективе и пружају вредан увид и импликације за глобална истраживања везана за међународне студенте. И поред ових ограничења, цитирана литература у глобалном контексту пружа интересантне и важне податке о студентима који студирају ван својих матичних земаља (McKeown, Celaya and Ward 2021) где долази до трајних или привремених миграција. Код трајних миграцијама (млади) академски образовани људи одлазе из матичних земаља и за земље одређишта они представљају извор талената који могу помоћи у подстицању економског развоја земље (Lanati and Thiele 2020, према: Vasojević 2022) и у јавности се дефинишу као „егзодус мозга” тј. као проблем губитка високообразованих стручњака. Код привремених миграција студенти одлазе на школовање (усавршавање) „и после неког одређеног (и тачно дефинисаног) времена враћају се у матичну земљу са људским капиталом који није могао бити стечен код куће” (Vasojević 2022, 905). Међутим, процес насељавања и прилагођавања животу у новој земљи често се описује као транзиција којом се мигрант „искључује” из старог света и „укључује”

³ Пројекат се реализује у периоду 2023-2025.

у нови, тј. процес који почиње завршетком и завршава се почетком (Bridges 2003, према: Caldwell and Hyams-Ssekasi 2016,).

Такође, међународни студенти који се налазе у процесу привремене миграције могу се посматрати кроз две „различите” популације: „1) студенте који сами сnose трошкове школовања и боравка у иностранству и 2) студенте који користе средства донатора кроз различите облике стипендија како би покрили трошкове школовања и боравка у иностранству” (Vasojević 2022, 905-906). Тако аутор Дустман (Dustmann 1999) прави разлику између миграција где је време повратка егзогено (миграција по уговору) и миграција где појединац одлучује када ће се врати. Владе тј. донатори стипендија, међународне студенте третирају као драгоцен фонд будућих квалификованих радника. Мавер (2018), међутим, запажа да се методе које се користе за процену програма стипендирања у великој мери разликују, па их грубо дефинише у три категорије: микро: индивидуални исходи за стипендисту; мезо: организациони и институционални ефекти и макро: друштвени утицаји (Mawer 2018). Као таква, стипендија је постала све сложенија и софистициранија током времена (Bedenlier, Kondakci and Zawacki-Richter 2018, према: Ogden, Streitwieser and Christof Van Mol 2021; Pisarevskaya et al. 2020) због чега се стипендије разликују по многим димензијама. У релевантној иностраној литератури присутан је све већи број радова који проучавају међународно школовање кроз различите облике стипендирања, донатора и облике меке моћи.

Са друге стране, међународно школовање студената често се представља као извор повећања меке моћи једне државе (Nye 2004; McCliry 2016) где држава/влада кроз овакав облик сарадње има „способност да добије оно што жели кроз привлачност, а не кроз принуду или плаћање” (Nye 2004, 10). Интернационални образовни програми су моћни алати који су од важног значаја за анализу спољне политике једне земље (Ayhan et al. 2022; Metzgar 2016). Данас, мека дипломатија није препозната само од стране чланице ЕУ које бирају да промовишу јавну дипломатију путем образовања (Özkan 2015), већ и од развијених и великих сила, као од и мање развијених и малих земаља које верују у употребу образовања као дипломатског инструмента који може да им помогне у остварењу националних интереса, јачању свог идентитета и поверење према другим земљама (Vaxevanidou 2018). Способност једне земље да привуче међународне студенте или омогући размену је моћно оруђе јавне

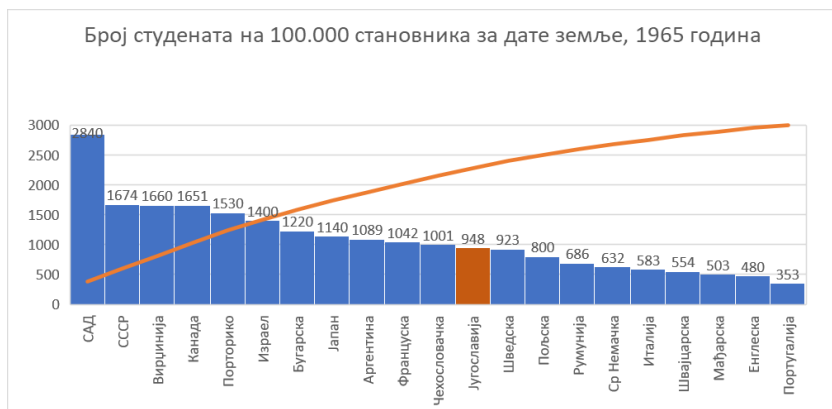
дипломатије које дугорочно доноси поврат, па улога високог образовања у спољној политици добија све значајније место, углавном због великих трансформација у глобалној економији и улоге моћи међу земљама (Lima 2007). Међутим, аутор Ане (2017) запажа да постоје три области у којима се уочава очигледна веза између међународних студената и меке моћи: „процес доношења одлуке пре путовања о постојећим имагинарима изабране земље домаћина; студирање у иностранству, са посебним фокусом на интеракцију између страних и иностраних студената, и на крају дугорочни ефекти периода у иностранству у погледу промена вредности и погледа на свет” (Bislev 2017, 84). Сви ови фактори и поделе утичу на свест научника, као и њихова поља истраживања, па последњих година све више се обраћа пажња на компарацију програма и специфичност програмских компоненти како би се истражиле те разлике које утичу на исходе образовања у иностранству (Roy et al. 2019), али „количина литературе која се директно бави везом између меке моћи и међународних студената или образовних институција је релативно ограничена и фокусирана је на описе постојећих програма размене, набрајања броја студента који су прошли процес размене, или анкете о ставовима међународних студената након школовања у иностранству” (Hong 2014; Paradise 2012).

МЕЂУНАРОДНО ОБРАЗОВАЊЕ СРПСКИХ СТУДЕНАТА У 21. ВЕКУ: ДОСИТЕЈА

Школовање српских студената стипендиста у иностранству било је замишљено као кључни фактор који доприноси формирању српске елите. Током 19. века број студената/стипендиста који је слат на школовање у иностранство мењао се у зависности од потреба државних институција и углавном су слати свршени гимназијалци (Trgovčević 2003). Ова пракса је задржана и током 20. века што се може видети на основу тадашњег правилника који датира из 1922. године (АЈ, МРКШСОС, Fond 66, f. 127, J. 401). „На школовање у иностранство слати су само свршени/дипломирани студенти и то за оне професије које су биле дефицитарне у српском систему и када се та потреба није могла остварити на домаћим универзитетима. Стипендисти су били у обавези да се одмах по завршетку студија врате у Србију и ступе на државне послове. У случају губитка стипендије, стипендисти су били у обавези да раде у државној служби

или да врате утрошени новац. Сви државни питомци били су под контролом тадашњег Министарства просвете, док контролу над стипендистима у иностранству обављало је Просветно одељење у Паризу, просветни инспектор у Прагу и Бечу” (АЈ, МРКSHSOS, Fond 66, f. 127, J. 401). Образовање и школовање стипендиста било је важно за доносиоце и креаторе политика кроз српску историју, па се евиденциона стратегија „праћења српских стипендиста” може препознати и кроз документ који датира из 1965. године, а у којем се прати „положај” и конкурентност Југославије у односу на друге развијене земље по броју студената, График 1. Различити облици државне стратегије и подршке образовању се могу препознати све до 90-их година прошлог века.

График 1. Упоредни подаци о броју студената на 100.000 становника за дате земље 1965. године.

Извор: Сопствена израда аутора на основу података [АЈ, SСOK, Fond 319, F. 59, J.75]

После паузе од петнаест година непостојања школовања српских студената стипендиста од стране државе, на иницијативу Владе РС, основан је и формиран национални Фонд за младе таленте Републике Србије, 20. јуна 2005. Наведени Фонд представља једини извор финансирања, из државног буџета, за школовање српских студената стипендиста на други и трећи степен студија ван граница Републике Србије. Фонд је основан као индиректан корисник буџетских средстава у оквиру раздела Министарства финансија (Vasojević 2019; Službeni glasnik 2005, 56, prema: Vasojević and Filipović 2017) и првобитно је деловао при Министарству просвете.

Непуне три године после његовог оснивања, преименован је у Фонд за младе таленте „Доситеја” (Vasojević 2019; Službeni glasnik, 2008: 71, према: Vasojević and Filipović, 2017) и деловао је при Министарству омладине и спорта (Vasojević 2019; Vasojević and Filipović 2017) до 2022. године од када се налази у оквиру Министарства науке, технолошког развоја и иновација (Vesković-Andelković and Vasojević 2023). Међутим, данас се на званичном сајту Фонда за младе таленте Републике Србије налази следећи навод: „Фонд за младе таленте Републике Србије налази се у саставу Министарства науке, технолошког развоја и иновација од 2008. године” (Fond za mlade talente Republike Srbije n.d.a). Ово говори о диспаритету код доносиоца јавних и образовних политика Републике Србије, јер се на званичном сајту Републике Србије, Министарству спорта може наћи други навод: „Као један од видова подршке младима са изузетним постигнућима, Влада је Одлуком о образовању Фонда за младе таленте (Odluka o obrazovanju Fonda za mlade talente Republike Srbije, 71/2008, 44/2009, 37/2011, 19/2012, 86/2012, 102/2012, 56/2013, 87/2013, 64/2014, 114/2014, 59/2015, 80/2016, 101/2016, 115/2017, 50/2018, 54/2018, 84/2018, 84/2019, 140/2020, 104/2021, 125/2021, 127/2022 i 13/2023) основала Фонд за младе таленте августа 2008. године у оквиру Министарства омладине и спорта. За финансирање подршке младим талентима кроз награђивање, стипендирање и усавршавање ученика и студената, средства у буџету Републике Србије обезбеђују се у оквиру буџетског Фонда за младе таленте који је Влада основала за те намене у складу са законом којим се уређује буџетски систем којим се додељује стипендије по спроведеном конкурс за стипендирање најбољих студената студија другог и трећег степена на универзитетима земаља чланица Европске уније и Европске асоцијације за слободну трговину (ЕФТА) и на водећим светским универзитетима – висина школарине може износити до 1.250.000,00 динара, за сваку школску годину појединачно” (Ministarstvo sporta Republike Srbije n. d.). С обзиром на значај школовања српских студената у иностранству, као и временског периода постојања Фонда за младе таленте Републике Србије „Доситеја”, данас се на званичном сајту Фонда за младе таленте Републике Србије (Fond za mlade talente Republike Srbije n.d.a) не могу наћи доступни подаци за наведени период. Детаљном претрагом сајта Омладине и спорта се

могу пронаћи појединачне Листе⁴ добитника стипендија за школске године тј. за период од 2009-2022. године. Ове листе садрже различите варијабле о добитницима стипендије, па због методолошких ограничења тешко је вршити анализу доступних података. Такође, у домаћој литератури се могу наћи ретки подаци који се односе искључиво на школовање српских стипендиста у 21. веку у иностранству (Vasojević 2019; Vasojević and Filipović 2017), као и на значај популације студената Фонда за младе таленте Републике Србије тј. Фонда „Доситеја”.

МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА И ИЗВОР ПОДАТАКА

Узимајући у обзир историјске податке, тренутно стање у Србији и податке које можемо пронаћи у медијима и званичним правним документима, а који се односе на *одлив мозгова* младих образованих стручњака, одлучили смо се за анализу података јединог домаћег Владиног Фонда за младе таленте РС „Доситеја” захваљујући којем се српски студенти данас школују у иностранству. Такође, европске и англосаксонске земље посматрају образовање у иностранству као важан аспект високог образовања у интернационализованим друштвима које не треба да зависе од непроменљивих социо-демографских карактеристика (Netz et al. 2020), па је ово била додатна основа за дефинисање нашег циља истраживања. Примарни циљ је био да утврдимо социо-демографске карактеристике ове групе студената, као и да утврдимо које земље бирају као значајне за школовање у 21. веку што је важан елемент када се говори о међународном школовању који укључује димензију образовне дипломатије. За представљење и анализу података, у раду смо користили податке добијене од стране представника Фонда за младе таленте „Доситеја”.⁵ Добијени подаци су статистички обрађени, груписани и представљени у овом раду.

⁴ Конкурс за стипендије најбољих студената студија другог и трећег степена на Универзитетима земаља чланица Европске Уније и Европске Асоцијације за слободну трговину (ЕФТА) и на водећи Светским универзитетима, за школску годину.

⁵ Молбе за добијање података је прослеђена званичним путем на мејл Фонда за младе таленте „Доситеја”. Дана 17.02.2023. добијени су квантитативни подаци, excel фајл, путем мејла од стране представника Фонда за младе таленте.

Резултати

Статистички подаци показују да је динамика образовања српских студената у иностранству била у порасту до 2018/19 године када је дошло до смањења додељених стипендија на годишњем нивоу, График 2. Такође, на званичном сајту Фонда за младе таленте се наводи да је „овим програмом предвиђено стипендирање до 500 најбољих студената на годишњем нивоу који се рангирају у складу са Листом водећих светских универзитета” (Fond za mlade talente Republike Srbije n.d.b). Међутим, и поред тенденције пада, треба имати у виду да је у периоду од 2008⁶. до 2022. године Фонд за младе таленте „Доситеја” доделио је 5443 стипендије⁷ (Vesковић-Анделковић and Vasojević 2023) за међународно образовање најбољих српских студената. Такође, треба имати у виду да мањи број додељених стипендија за период 2020-2022. се може повезати са избегањем пандемије, па овај податак корелира са резултатима других земаља (Apsite-Berina et al. 2023).

График 2. Динамика укупног броја мобилних српских студената у иностранству, 2008–2022:
Корисници стипендије Фонда за младе таленте „Доситеја”

Извор: Сопствена израда аутора на основу података Фонда за младе таленте Републике Србије – „Доситеја” (Fond za mlade talente n. d. c)

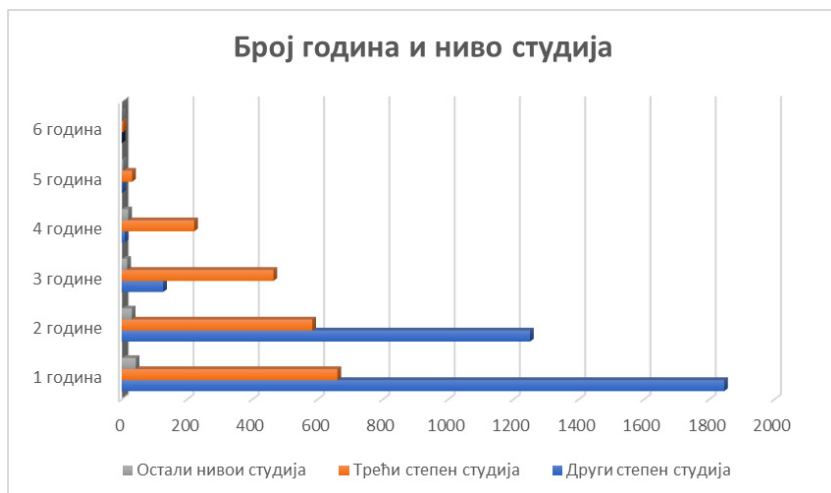
⁶ Због ограничења, недостатка статистичких података за период 2005-2008 године, период од прве три године није обухваћен овим истраживањем.

⁷ Податке треба посматрати као број додељених стипендија, а не као број стипендиста, јер неки стипендисти су добили стипендију за различите нивое студија, а не воде се као један корисник.

Полазећи од теорије мултиваријантне студије која сугерише да је утицај женског пола на вероватноћу студирања у иностранству позитиван (Netz et. al. 2020), узели смо у разматрање полну структуру нашег узорка. Диспаритет српских студената стипендиста, корисника стипендије за међународно образовање према полу није уједначен, па је заступљено 44,45% корисника мушког пола и 55,6% жена. Ауторка Лостере (Lostetter 2010) указују да су жене презаступљене у популацији иностраних студената који се образује у иностранству што уочавају и други аутори за одређене земље: у САД-у (Luo and Jamieson-Drake 2015), Италији (Di Pietro and Page 2008), Аустрији, Немачкој, Холандији и Швајцарској (Netz 2015), а што је запажено и на популацији српских студената стипендиста који су укључени у међународни облик образовања. Такође, када се говори о међународном образовању, ови подаци се могу тумачити и да су „жене више заинтересоване за учење о новим културама, а мушкарци траже брзи улазак на тржиште рада, уместо да потенцијално продуже студије кроз студирање у иностранству” (Netz et al. 2020, 32).

Српски студенти стипендисти, у највећем броју, опредељују се за изучавање техничко-технолошких наука (34%), друштвених наука (30%), природно математичких наука (17,7%), уметности (14%), медицинских наука (3,7%). Више од половине (61%) мобилних студената користи стипендију за други степен студија, мастер програме, док 37% користи стипендију за трећи степен студија (докторски, постдокторски програми). Међутим, анализом података уочава се заступљеност 19 студената који се налазе на специјализацији и 33 на основним академским студијама. Ови подаци отварају додатна питања за истраживање, јер се програмом наводи да се стипендија додељује за најбоље студенте студија другог и трећег степена на страним универзитетима. У будућим истраживањима треба истражити специфичност ове популације и утврдити да ли се ради о административним грешкама или о додатним условима по којим се додељују стипендије за овај ниво студија. Добијени подаци су и у корелацији са бројем година проведених изван Србије, па је 46,8% студената боравило само годину дана на школовању у иностранству, График 3.

График 3. Временски период школовања српских студената стипендиста у иностранству по нивоу студија

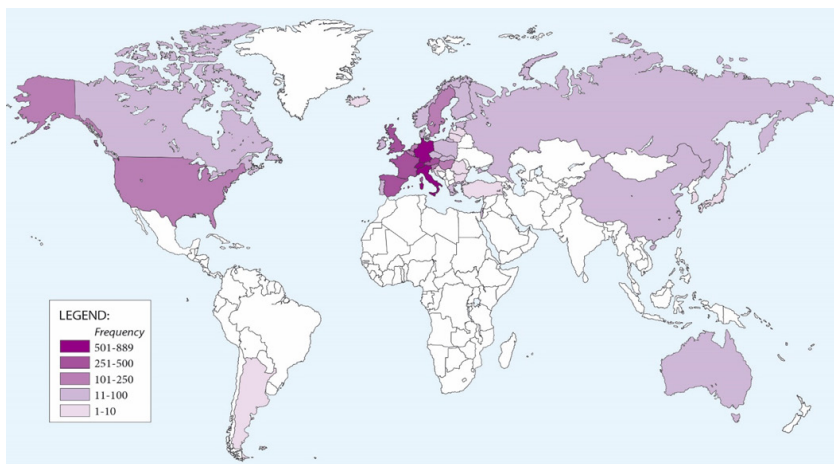

Извор: Сопствена израда аутора на основу података Фонда за младе таленте Републике Србије – „Доситеја” за период 2008-2022. (Fond za mlade talente n. d. c)

Такође, анализом је установљено да је од укупног броја додељених стипендија чак 68,1% корисника стипендије студирао на Универзитету у Београду пре одласка у иностранство, док 23,4% стипендиста је завршило неки од факултета који припадају Универзитету у Новом Саду, потом следи Универзитет у Нишу са 3,7%, Универзитет у Крагујевцу са 1,9%, док се 2,7% добитника стипендије пре одласка у иностранство школовало се на неком од приватних акредитованих факултета у Републици Србији. Оваква алокација стипендија за последицу има неравномерну регионалну заступљеност међународних студената у Србији о чему су и раније указивали аутори Васојевић и Филиповић (2017). Данас, за српске студенте, кориснике стипендије Владе Републике Србије, као крајњу дестинацију за школовање у иностранство, а на основу обрађених података, мапирали смо чак 42 земље у којима су се они образовали у периоду од 2008-2022. године. Највећим делом знање стичу у оквиру образовних институција Немачке (16,3%), Италије (14,2%), Швајцарске (12,4), Аустрије (8%) и Француске (7,5%), док су за друге земље заступљене мање фреквенције што се може видети на слици 1. Такође, уочено је да српски стипендисти за

школовање у иностранству бирају углавном једну земљу као главну дестинацију. Међутим, код 0,4% или 23 корисника стипендије, уочено је ово одступање, јер су они током образовања боравили у више земаља и стицали међународно образовање на различитим светским универзитетима.

Слика 1. Број међународних српских студената стипендиста у иностранству 2008-2022.

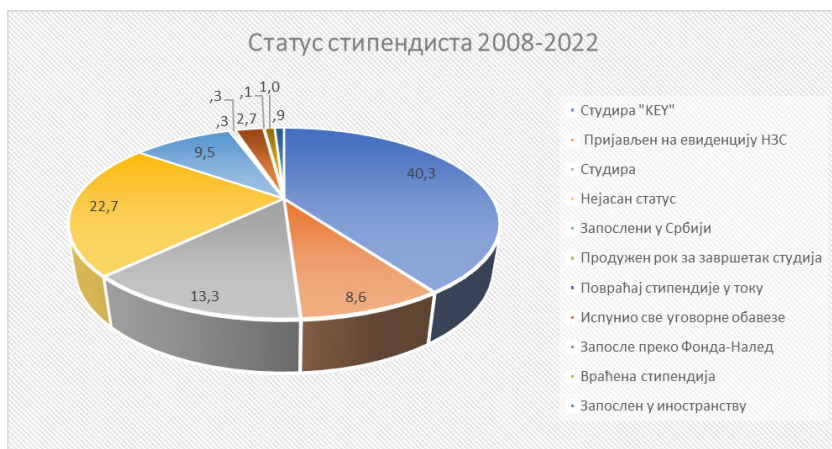
Извор: Сопствена израда аутора на основу података Фонда за младе таленте Републике Србије – „Доситеја” за период 2008-2023. (Fond za mlade talente n. d. c)

На овај начин настављена је традиција културних кругова (Vasojević and Filipović 2017; Trgovčević 2003), јер се и данас српски студенти стипендисти највише опредељују за престижне образовне институције које се налазе у Немачкој, Аустрији, Француској, Италија итд. Кроз српску историју ове земље су имале највећи утицај у формирању образовне српске елите, где уједно долази и до ефикаснијег промовисања идентитета земље домаћина међу ученицима из мање развијених средина. Такође, треба имати у виду да се данас српски студенти опредељују баш за ове земље из разлога постојања Шангајске листе најпрестижних факултета на којој су рангирани факултети наведених земаља које српски студенти препознају као важну дестинацију за стицање међународног образовања. Међутим, и Фонд за младе таленте „Доситеја” даје предност овим факултетима, „па када студенти подносе своје апликације, приликом рангирања,

у предности су они студенти који су се определили за стицање знања на неком од универзитета са Шангајске листе⁸ (Vasojević and Filipović 2017, 198), као и студенти који се опредељују за факултете са листе високошколских установа из области уметности.

С обзиром да је стипендија током времена постала све комплекснија и да се разликује по многим димензијама, међу којима се налази и димензија уговорне обавезе на којој је базиран програм Фонда за младе таленте, било је важно да у овом раду сагледамо и статус стипендиста Фонда за младе таленте „Доситеја” за период 2008-2022. година, График 4.

График 4: Статус српских студената стипендиста према евиденцији Фонда за младе таленте Републике Србије за период 2008-2022.

Извор: Сопствена израда аутора на основу података Фонда за младе таленте Републике Србије – „Доситеја” за период 2008-2022.⁹ (Fond za mlade talente n. d. c)

Добијени подаци указују да не постоји уређено системско праћење стипендиста, јер достављени подаци су једини извор (база) којим располаже надлежно Министарство. Такође, овако груписани подаци указују да Уговорна обавеза која је прописана од стране Фонда за младе таленте није имплементирана на прави начин у систем евиденције и праћења (свршених) стипендиста. Стипендисти Фонда за младе таленте „Доситеја” у обавези су да по

⁸ Academic Ranking of World Universities (ARWU) – „Шангајска листа”.

⁹ Коришћене су исте одреднице за које не постоји додатно појашњење у достављеној бази од стране Фонда.

завршетку студија заснују радни однос у Србији у трајању од најмање 5 година (Vasojević 2019; Sl. glasnik RS”, br. 71/2008, 44/2009, 37/2011, 19/2012, 86/2012, 102/2012, 56/2013, 87/2013, 64/2014, 114/2014, 59/2015, 80/2016, 101/2016, 115/2017, 50/2018, 54/2018, 84/2018, 84/2019, 140/2020, 104/2021, 125/2021, 127/2022 i 13/2023), буду у систему евиденција у Националној служби за запошљавање у трајању од три године по завршетку школовања, или инвестирају кроз програм за развој „стартап” предузећа у оквиру научно-технолошких паркова (Fond za mlade talente Republike Srbije, n.d.a). На основу доступних података можемо закључити да је после школовања у Србији запослено 515 (9,5%) стипендиста и да је 149 (2,7%) стипендиста испунило све уговорне обавезе. Такође, интересантно је да се 1238 (22,7%) стипендиста води под ставком „нејасан статус”, док остали параметри нису јасни за научну анализу.

ЗАКЉУЧАК

Овај рад идентификовао је популацију српских студената који се школују у иностранству у 21. веку као стипендисти Фонда за младе таленте Републике Србије – „Доситеја”. Извршена је и анализа популације према социо-демографским карактеристикама. Истраживање је имало за циљ да се фокусира на избор земље домаћина од стране српских студената, на академски профил српског међународног студента, а не на факторе који објашњавају социо-демографске разлике у вероватноћи опредељења за студирање у иностранству. Анализа правних аката и квантитативних података указује да се програм стипендије Фонда за младе таленте Републике Србије – „Доситеја” налази у недефинисаном академском простору, негде између развоја, образовања и јавне дипломатије, што је уочено и код иностраних аутора када се говори о академској мобилности односу меке дипломатије (видети: Kent 2018). Добијени подаци указују да највећи број корисника стипендије, пре одласка у иностранство, завршава основне студије на неком од факултета Универзитета у Београду што указује на постојање академске инклузије унутар академске заједнице Србије. Анализом података уочено је да се за студије у иностранству највише опредељују жене (55,6%) што је у складу са међународним студијама које запажају сличан феномен. Највећи број стипендија је додељен за други степен студија – мастер студије (61%), и у корелацији са овим податком је и период

проведен у иностранству, па су најзаступљенији студенти који су били на школовању изван Србије од годину дана (46,8%). Период од годину дана је минималан временски период који је потребан да студент/научник проведе у земљи пријема, где се очекује да ће стећи позитивне утиске о нацији домаћина, њеним људима, да ће након повратка у домовину одржавати стечене контакте, али и да ће створити путеве утицаја и могућности за актере из владе, академског или приватног сектора из земље домаћина (Enfield 2019). Данас, српски стипендисти се школују у чак 42 земље и бирају најпрестижније факултете са Шангајске листе. Такође, анализирани подаци указују да у Србији политика образовања има за циљ образовање младих талената у иностранству у економско развијеним земљама, али истовремено и поред уговорне обавезе не постоји осигуравање да ће се ова група студената стипендиста вратити у земљу, што се види и на основу добијених података. Ови подаци нису усклађени са образовном историјом школовања српских стипендиста у иностранству када су сви стипендисти били укључени у радне токове своје земље, и када је стипендија била средство да се кроз међународно школовање придобију дугорочни пријатељи у сврхе јавне дипломатије, или побољшања и изградње националних система високог образовања. Данас, Влада Републике Србије користи буџетска средства за међународно образовање студената, док по окончању образовног циклуса не користи образовно оформљен кадар који јој стоји на располагању. Такође, подаци указују да данас немамо јасну слику о томе колико је укупно студената добило стипендију, јер када се анализирају подаци о награђеним стипендистима, нигде се не врши расподела према критеријуму: нови корисници стипендија и стари корисници стипендија (Vasojević 2019) који настављају своје међународно школовање што је уочено и у претходним истраживањима ове популације. На основу добијених података можемо говорити само о укупном броју додељених стипендија, а не о броју корисника. Јасно је да креатори политике последњих година теже решавању „слепих тачака” које су везане за пројекат школовања српских студената у иностранству, али решавање празнина, недостатака, који су препознати у евиденцији српских студената стипендиста тешко ће бити решиви без укључивања академске заједнице и прикупљања података путем софистицираних лонгитудиналних и међународно компаративни алата. Међутим, не треба занемарити препознате димензије које стипендију

„Доситеја” категоришу као међународну стипендију, са обележјама меке моћи; у самом програму препознаје се национални интерес који Киркланд (2018) дефинише као жељу донатора да попуни одређене вештине или друге недостатке на тржишту рада, где су корисници охрабрени (или чак обавезни) да буду у земљи донатора. Уочава се и димензија „заслуга”: Стипендија се додељују најспособнијим кандидатима, без обзира на њихово лично порекло или могући утицај на национална обележја (Kirkland 2018). Такође, с обзиром да се овде ради о популацији српских студената стипендиста у даљим истраживањима треба проширити листу социо-демографских фактора како би се испитао степен до којег искуства студирање у иностранству – позитивно и негативно – варирају у зависности од социо-демографске димензије и групе.

СПИСАК РЕФЕРЕНЦИ

- Ayhan, Kadir Jun, Moamen Gouda, and Hyelim Lee [Ayhan]. 2022. “Exploring Global Korea Scholarship as a Public Diplomacy Tool.” *Journal of Asian and African Studies*, 57 (4): 872– 893. <https://doi.org/10.1177/00219096211035800>
- Apsite-Berina, Elina, Liga Daniela, Robate, Maris, Berzins, Girts, Burgmanis and Zaiga, Krisjane, Zaiga [Apsite-Berina et al.] 2023. “International student mobility to non-traditional destination countries: evidence from a host country.” *Hungarian Geographical Bulletin* 72 (2): 133-146
- Архив Југославије [АЈ], МРКСШСОС, Фонд, 66, F.127, J.401. „Упоредни подаци о броју студената на 100.000 становника за date земље 1965. године”
- Архив Југославије [АЈ], ССОК, Фонд 319, F. 59, J.75, „Министарство Просвете Краљевине Срба Хрвата и Словенаца, Опште оделjenje П. br. 435.”, Београд, 20. фебруар 1922.
- Batalova, Jeanne, Andriy Shymonyak and Guntur Sugiyarto. 2017. “Firing Up Regional Brain Networks: The Promise of Brain Circulation in the ASEAN Economic Community.” Asian Development Bank.
- Barthelt, Franziska, Diana Meschter, Friederike Meyer zu Schwabedissen and Andreas Pott. [Barthelt et al]. 2015. “Internationale Studierende – aktuelle Entwicklungen und Potenziale der globalen Bildungsmigration, Bundeszentrale für politische Bildung”, online:<http://>

- www.bpb.de/ gesellschaft/migration/kurzdossiers/212090/internationale-studierende [17.07.2023].
- Bislev, Ane. 2017. "Student-to-Student Diplomacy: Chinese International Students as a Soft-Power Tool." *Journal of Current Chinese Affairs*, 46 (2): 81–109.
- Bondžić, Dragomir. 2010. „Naučna saradnja Jugoslavije i Sovjetskog Saveza: 1944–1947”. U: *Oslobođenje Beograda 1944*, (prir.), Aleksandar Životić, str. 357-381. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije.
- Bourdieu, Pierre. 1986. "The forms of capital." In: *Handbook of Theory and Research for Sociology of Education*, ed. by J. Richardson, pp. 241-258. New York: Greenwood.
- Brooks, Rachel and Johanna Waters. 2021. „International students and alternative visions of diaspora“. *British Journal of Educational Studies* 69 (5): 557-577.
- Caldwell, Elizabeth Frances, and Denis Hyams-Ssekasi. 2016. "Leaving Home: The Challenges of Black-African International Students Prior to Studying Overseas." *Journal of International Students* 6 (2): 588-613.
- Czaika, Mathias, Hein de Haas, and Maria Villares-Varela. 2018. "The Global Evolution of Travel Visa Regimes." *Population and Development review* 44 (3): 589-622.
- Collins, Francis, Leo, Chong Ho Kong, Mayumi Ishikawa, and, Ai-Hsuan Sandra Ma. [Collins et al.]. 2017. "International Student Mobility and After-Study Lives: The Portability and Prospects of Overseas Education in Asia." *Population, Space and Place* 23 (4): e2029. doi:<https://doi.org/10.1002/psp.2029>.
- Dustmann, Christian. 1999. "Temporary Migration, Human Capital, and Language Fluency of Migrants." *Scandinavian Journal of Economics, Wiley Blackwell* 101 (2): 297-314.
- Enfield, Sue. 2019. *Evidence of soft power created via scholarship* K4D Helpdesk Report. Brighton, UK: Institute of Development Studies.
- Fielden, John. 2007. "Global horizons for UK universities." London, UK: The Council for Industry and Higher Education.
- Filipović, Jovan. 2011. "Management of Diaspora Virtual University as a Complex Organization – Serbian Diaspora Virtual University:

- An Emerging Leadership of a Nation.” Doktorska disertacija. University of Ljubljana.
- Fond za mlade talente Republike Srbije. n. d. a. Poslednji pristup 09.12. 2023. <https://fondzamladetalente.gov.rs/cyr/%d0%be%d1%84%d0%be%d0%bd%d0%b4%d1%83/>
- Fond za mlade talente Republike Srbije. n. d. b. Poslednji pristup 09.12. 2023. <https://fondzamladetalente.gov.rs/>
- Fond za mlade talente. n. d. c. Statistički podaci o stranim studentima u inostranstvu (2008-2022. godina), dobijeni putem e-maila od Fonda za mlade talente, dana 17.02.2023. godine na upit direktora Instituta društvenih nauka za potrebe autorke.
- Grečić, Vladimir. 1992. *Ekonomski aspekti egzodusa naučnika i visokoobrazovanih kadrova*. Beograd: SANU.
- Grečić, Vladimir. 2013. *The Serbian Academic Diaspora*. Belgrade : Institute of International Politics and Economics.
- Grečić, Vladimir. 2019. *Srpska stvaralačka inteligencija u rasejanju: nužnost saradnje matične države i dijaspore*. Novi Sad: Matica srpska.
- Hong, Natalie Yan. 2014. “EU-China Education Diplomacy: An Effective Soft Power Strategy?”, *European Foreign Affairs Review*, 19 (3): 155–172.
- International Education Data and Research. n. d. Poslednji pristup 11.03.2024. <https://www.education.gov.au/international-education-data-and-research/international-student-numbers-country-state-and-territory>
- Kahanec, Martin, and Renata Kralikova. 2011. “Pulls of International Student Mobility.” *IZA Discussion Paper* 6233. DOI: 10.2139/ssrn.1977819
- King, Russell. 2000. “Generalizations from the history of return migration.” In: *Return migration: Journey of hope or despair?*, ed. by B. Ghosh (pp.7–55). Geneva: United Nations and the IOM
- Kirkland, John. 2018. “Case Study: Balancing Change and Continuity—The Case of the Commonwealth Scholarship and Fellowship Plan.” In: *International Scholarships in Higher Education*, ed. by J.R. Dassin et al., 147-160, DOI 10.1007/978-3-319-62734-2_8.

- Kolaković, Aleksandra. 2023. The role of France in strengthening science in Serbia and the Western Balkans: Between scientific cooperation and science diplomacy. *Srpska politička misao*, 82 (4): 11-39
- Kent, Anna. 2018. Recent Trends in International Scholarships. In: *International Scholarships in Higher Education*, ed. by J. Dassin, R. Marsh, M. Mawer, pp. 23-42. Palgrave Macmillan: Cham. DOI 10.1007/978-3-319-62734-2_2
- Lanati, Mauro, and Rainer Thiele. 2020. "Aid for health, economic growth, and the emigration of medical workers." European University Institute.
- Larsen, Marianne. 2016. *Internationalization of higher education: An analysis through spatial, networks, and mobilities theories*. Palgrave Macmillan.
- Lostetter, Elizabeth Nora. 2010. "Gender differences in students' experiences of study abroad." Master thesis. University of Oregon: Department of International Studies and the Graduate School.
- Liu, Meng, and Le Ha Phan. 2021. "'We have no Chinese classmates': International students, internationalization, and medium of instruction in Chinese universities". *Australian Review of Applied Linguistics* 44 (2): 180–207.
- Luo, Jiali, and David Jamieson-Drake. 2015. "Predictors of Study Abroad Intent, Participation, and College Outcomes." *Research in Higher Education* 56 (1): 29-56.
- Lima, Antonio F de. 2007. The role of international educational exchanges in public diplomacy. *Place Brand Public Diplomacy*, 3: 234–251
- Mawer, Matt. 2018. "Magnitudes of Impact: A Three-Level Review of Evidence from Scholarship Evaluation." In: *International Scholarships in Higher Education* (pp. 3–21), ed. by J. R. Dassin et al. Palgrave MacMillan. DOI 10.1007/978-3-319-62734-2_13
- Maeva, Mila, Magdalena Slavkova, Plamena Stoyanova, and Mina Hristova [Maeva et. al]. 2021. *Between the Worlds: Migrants, Margins, and Social Environment*. Vol. 3. Sofia: IEFSEM – BAS & Paradigma, URL:<https://conferenceworlds.wordpress.com/publications>
- Metzgar, Emily. 2016. "Institutions of Higher Education as Public Diplomacy Tools: China-Based University Programs for the 21st Century.", *Journal of Studies in International Education*, 20 (3), 223–241. <https://doi.org/10.1177/1028315315604718>

- McKeown, Joshua, Luz Celaya, and Heather Ward. 2020. "Academic development, The impact of education abroad on students as learners." In: *Education Abroad*, ed by. Ogden et al., 77-91. London: Routledge.
- McCliry, Jonathan. 2019. "The Soft Power 30: A Global Ranking of Soft Power." Retrieved from:chrome-extension://efaidnbmnmnibpcajpcgclefndmkaj, https://portland-communications.com/pdf/The-Soft-Power_30.pdf.
- Netz, Nicolai, Daniel Klasik, Steve Entrich, and Michelle Carmel Barker [Netz et al.] 2020. "Socio-demographics. A global overview of inequalities in education abroad participation." In: *Education Abroad: Bridging Scholarship and Practice*, ed by. Ogden et al., 28-42. New York: Routledge.
- Nye, Joseph. 2004. "Soft Power and Higher Education." In: *The Internet and the University: 2004 Forum*, 33-60.
- Netz, Nicolai. 2015. What deters students from studying abroad? Evidence from four European countries and its implications for higher education policy. *Higher Education Policy*, 28 (2): 151-174.
- Ogden, Anthony, Berhard Streitwieser, and Christof Von Mol. 2021. *Education abroad: Bridging scholarship and practice*. New York: Routledge.
- Odluka o obrazovanju Fonda za mlade talente Republike Srbije, „Službeni glasnik RS”, br. 71/2008, 44/2009, 37/2011, 19/2012, 86/2012, 102/2012, 56/2013, 87/2013, 64/2014, 114/2014, 59/2015, 80/2016, 101/2016, 115/2017, 50/2018, 54/2018, 84/2018, 84/2019, 140/2020, 104/2021, 125/2021, 127/2022 i 13/2023
- Özkan, Abdullah. 2015. Strategic Practices of Public Diplomacy Policies in Educational Field and Turkey's Potential for Cultural Diplomacy, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 176: 35 – 43.
- Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD]. 2012. "Education at a Glance 2012." *OECD Indicators*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
- Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD]. 2013. "Education at a Glance 2013." *OECD Indicators*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
- Paradise, James. 2012. International Education: Diplomacy in China. *The Brown Journal of World Affairs*, 19 (1): 195-205.

- Perišić, Miroslav. 2012. *Od Staljina ka Sartru: formiranje jugoslovenske na evropskim univerzitetima: 1945-1958*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Phan, Le Ha. 2023. "Academic Diaspora, Transnational Education-Driven Mobilities, and the]Nation State." *Oxford Research Encyclopedia of Education*.
- Rogač Mijatović, Ljiljana. 2014. *Kulturna diplomatija i identitet Srbije*. Beograd: Institut za pozorište, film, radio i televiziju, CLIO.
- Di Pietro, Giorgio, and Lionel Page. 2008. "Who studies abroad? Evidence from France and Italy." *European Journal of Education*, 43 (3): 389–398.
- Di Pietro, Giorgio. 2020. "Changes in socioeconomic inequality in access to study abroad programs: A cross-country analysis." *Research in Social Stratification and Mobility*, (66): 100465.
- Pisarevskaya, Asya, Nathan Levy, Peter Scholten, and Joost Jansen. 2020. *Migration Studies*, 8 (3): 455–481
- Riano, Yvonne, and Etienne P. Piguet. 2016. *International student migration-an annotated review*. New York: Oxford University Press.
- Roy, Achinto, Alexander Newman, Tori Ellenberger, and Amanda Pym. [Roy et al.] 2019. "Outcomes of international student mobility programs: A systematic review and agenda for future research." *Studies in Higher Education*, 44 (9): 1630–1644.
- Ministarstvo sporta Republike Srbije. n. d. Poslednji pristup 20.12.2023. <https://www.mos.gov.rs/usluge-koje-ministarstvo-pruza-zainteresovanim-licima/stipendiranje-i-nagradjivanje-mladih-talenta?lang=lat>
- Sachverständigenrat deutscher Stiftungen für Integration und Migration [SVR]. 2012. "Mobile Talente? Ein Vergleich der Bleibeabsichten internationaler Studierender in fünf Staaten der Europäischen Union." Poslednji pristup 11.03. 2024. http://www.svr-migration.de/content/wp-content/uploads/2012/04/Studie_SVR-FB_Mobile_Talente.pdf [11.03.2024]
- Trgovčević, Ljubinka. 2003. *Planirana elita: o studentima iz Srbije na evropskim univerzitetima u 19. veku*. Beograd. Istorijski institut.
- Vasojević, Nena, and Mirko Filipović. 2017. "Medical students, beneficiaries of the state scholarships of the Republic of Serbia, and

- their education in the 21st century: The possibility of improvement.” *Sociologija* 59 (2): 189–205.
- Vasojević, Nena. 2019. „Primena ljudskih reusrsa: Uticaj stipendista koji su se školovali u inostranstvu na razvoj Srbije.” Doktorska disertacija. Univerzitet u Beogradu: Studije pri Univerzitetu u Beogradu.
- Vasojević, Nena. 2022. “International students, beneficiaries of the state scholarships of the Republic of Serbia and their education in the 21st century.” *Sociološki pregled*, 56 (3): 904-928.
- Vaxevanidou, Maria. 2018. Education as public diplomacy: How to build on international image in education, *Journal of Media Critique*, 4 (14), 55-70.
- Vesković-Andelković, Milica i Nena Vasojević. 2023. „(Re)konstrukcija identiteta visokoobrazovanih povratnika: Slučaj Srbija.” *Sociološki pregled* 57 (4): 1074-1098.
- Waters, Johanna, and Rachel Brooks. 2021. “Student migrants and contemporary educational mobilities.” *Springer*, 1-19.
- Xiaoli Jing, R. Ghosh, Sun Zhaohui and Liu Qiang. [Xiaoli Jing, et. al]. 2020. “Mapping global research related to international students: a scientometric review.” *Higher Education* 80: 415–433

Nena A. Vasojević*

*Institute of Social Sciences,
Centre for Sociological and Anthropological Research*

**INTERNATIONAL EDUCATION AND DIPLOMACY:
EDUCATION OF SERBIAN STUDENTS IN
INTERNSHIP IN THE 21ST CENTURY**

Resume

The education of scholarship students abroad throughout Serbian history was conceived as a key factor that contributed to the development of the country of origin after the completion of education. In accordance with the needs of society, the creators of educational policies in the country of origin enacted regulations and measures that encouraged Serbian students to study abroad, but also to return to their home country after their education had been completed in order to contribute with their knowledge, their contacts to the development at home. This tradition has been maintained throughout Serbian history, so even today we have Government scholarship students who study at prestigious universities in the world. As this topic is insufficiently researched and modestly represented in scientific circles in Serbia, we received an incentive for the research. The analysis of the content of the available documents and regulations allows us to see the way in which Serbian scholars are educated abroad in the 21st century. On the other hand, the data obtained from the representatives of the “Fund for Young Talents of the Republic of Serbia-Dositej” allows us to statistically look at the data related to Serbian scholarship students who studied abroad in the period from 2008 to 2022.. Based on the obtained data, it is possible to get a picture of the profile of students—scholarship holders of the RS Government Fund “Dositej”—who are studying abroad today. This paper also makes a theoretical contribution to research that analyzes the importance of international mobility and soft diplomacy.

This paper identified the population of Serbian students studying abroad in the 21st century as scholarship recipients of the Fund for Young Talents of the Republic of Serbia, “Dositeja.” Analysis of legal

* E-mail: nvasojevic@idn.org.rs.

acts and quantitative data indicates that the scholarship program of the Fund for Young Talents of the Republic of Serbia, “Dositeja,” is in an undefined academic space, somewhere between development, education, schooling, and graduation. when talking about academic mobility versus soft diplomacy (see: Kent, 2018). Today, Serbian scholars study in as many as 42 countries and choose the most prestigious faculties from the Shanghai list. Also, the analyzed data indicate that the education policy in Serbia aims to educate young talents abroad in economically developed countries, but at the same time, despite the contractual obligations, there is no group that ensures that insurance is provided, based on the data obtained. Also, the data show that today we do not have a clear picture of how many students received a scholarship because, when analyzing the data on awarded scholarships, there is no distribution of beneficiaries according to the criteria of older beneficiaries (Vasojević 2019), who continue their international education, which was also observed in previous research on this population. Based on the obtained data, we can only talk about the total number of awarded scholarships and not about the number of beneficiaries. It is clear that policymakers in recent years have been striving to solve the “blind spots” related to the project of educating Serbian students abroad, but they are also solving the gaps and deficiencies that are known in the security evidence of security studies. academic community and data collection through sophisticated longitudinal and internationally comparative tools. However, we should not ignore the well-known dimensions that categorize the “Dositej” scholarship as an international scholarship with features of soft power; the program itself recognizes the national interest, which Kirkland (2018) defines as the donor’s desire to fill certain skills or other gaps in the labor market, where beneficiaries are encouraged (or even required) to be in the donor’s country. The dimension of “merit” is also observed: “Scholarships are awarded to the most capable candidates, regardless of their personal background or the ability to influence national characteristics (Kirkland 2018).

Keywords: international education, education of scholarship students, migration, academic mobility

* Овај рад је примљен 8. фебруара 2024. године, а прихваћен на састанку Редакције 26. марта 2024. године.